

A kincsőrző

Beszélgetés id. Mezei Sándorral (1910)

Sándor bátyám, a Csemadok központ alkalmazottjaként az 1950-es évek elejétől foglalkozom a népművészettel. Azóta ismerlek. Tudom rólad, hogy Te Szilicén mindig jelentős szerepet játszottál a hagyománykultúra újraélesztésénél, továbbvitélénél, segítetted azokat a néprajzosokat, akik a helyi kultúra kutatása szándékával megálltak Nálad, akik kutatást végeztek, azoknál beálltál adatközlőnek, valamint a feleségeddel egyetemben segítetted a falu hagyományörző csoportjának megalakítását, a működtetésénél aktív szerepet vállaltál. Mikor kezdted ismerkedni a faluban a szokásokkal, táncokkal, dalokkal, és kik voltak a tanítóid?

Hát, hogy a legmesszebről szóljak, nyugodjon szegény nagyapám, **Mezei Miklós**. Ő ennek volt – hogy mondjam, nem mondom – a „bolondja”. Víg kedélyű volt, mindig olyan természetű, de mindenütt: munkában, úton, útfélen, ő mindig víg ember volt. Viszlókán (?) volt katona, tizenegy évig, a jobbágyot úgy sorozták be. Huszár volt. Azt mondtam neki mindig, hogy nagyapa, te azért voltál olyan soká katona, mert rossz katona voltál. Rossz, fiam..., mikor a sorozók itt voltak, nem bújtam el, pedig beszaladhattam volna a másik nagyapádhoz, **Várady István**hoz, ő nemes volt, ott nem kereshettek volna. De mi, mint jobbágyok, kötelesek voltunk sortállni. Ha nekünk volt egy szekér, adót fizettünk, nekik volt kettő, azért sem fizettek, meg katonának se mentek. Nekünk meg 11 évet kellett szolgálni, és csak egyszer voltam szabadságon. Olyan igazság volt akkor. Miklós nagyapámtól vettem, szereztem meg, úgy szokták mondani, hogy „a kiscsikó az anyja után megyen”, vagy „nem messze esik az alma

a fájától”. Vidám természetű volt a nagynéném is, szegény apám is. Őt nem ismertem. Bölcsőben hagyott itt, amikor kiment Amerikába. Ott halt el. Az édesanyám pedig itthagyt tízéves koromban. Még cseléd, szolgálgyerek is voltam. Életiskolát jártam, a mai napig azt járom. Ez a vígság, a zene, az vigasztalt mindig engem. Nekem a kártya legénykoromban sem kellett, a football se kellett. De a zene, meg a puská az igen. Ötven évig voltam jegyes vadász. Aztán vérembe vált nekem ez a vadászat. Úgy, hogy most a fiam is az, meg az unokám is. Ők ebben „szenvednek”. Szenvedélyes vadászok.

Sándor bátyám, elmondom, hogy 1910. február 25-én születél. Most, a közelmúltban ünnepelted 85-ik születési évfordulódát. Minden jót kívánva gratulálok. Elmondtad, hogy a hagyományszeretetet az öregektől, az őseidtól örökölted, tanultad. Kérdem, mikor kezdted foglalkozni úgy a hagyománykultúrával, hogy a falu elismert Téged a lakodalmi tréfás verbunk vezető káplárjának?

Én evvel, ha jól mondom, ezerkilencszáznegyvennyolcban, akkor alakítottuk itt a *Csemadok*ot. Azt nagyon sajnálom, hogy most fej nélkül megy, vagyis pásztor nélkül.

Helyesbíték, a Csemadok 1949. március 5-én alakult meg, Pozsonyban.

'49-ben, tehát akkor nem sokat tévedek. Ebben segített **Hajdú Andor** is, de tekintettel arra, hogy ő aztán szlovákosította magát, mert az anyja szlovák volt, ő elma-

Lakodalmi tréfás verbunk. Eskütétel. Gombaszög, OKÜ, 1981. Középen id. Mezei Sándor a káplár, több csoport közös tánca. • Takács András felvétele

radt. Hát, magamra maradtam, de én nem ijedtem meg, a mai napig sem, attól. Úgy, hogy sokat, sokat kellett harcolni érte, mindőt, mert sokszor oldalról szurkáltak, de én észre sem vettem ezt. Voltak, akik segítettek is, mint **Bokros Andor**, ő volt elnök is, azután **Bodnár Laci**, ez pénztárnok volt. Egy kis baj volt, s lemaradt a Csemadok. Vissza kellett átvennem az elnöki funkciót. Aztán elnökösködtem a földműves szövetkezetben (a JRD-ben), meg a községnél is visszavettem az elnöki funkciót, aztán helyreállítottuk a dolgokat. A nők is segítettek, **Farkas Pistáné**, meg a feleségem. Őt is be kellett vonnom, a fiamat, menyemet, nincs mese, sorba állni, mint a katonaságnál, aztán csinálni. Nem is szóltak semmit, a verbunkban is ők ott voltak, a fiam, a menyem, meg mind ezek a fiatal emberek, asszonyok. Kalocsán is, Lőcsén is, aztán le erre a Sajó völgyén is, felfele, Kassa felé is. Nem bántam meg. Sokat próbáltunk, sok jó élményem volt, főképpen Kalocsán, Szekszárdon meg Baján. Ezek a kalocsai úthoz tartoztak. Gyönyörű élménye volt mindnek. Nem is akartunk hazajönni, mert mindenüvé hívtak volna, de hát ugye, csak haza kellett jönni. Ott voltunk egy hétig, talán tíz napig. Sok, sok élményem volt. Meg az itthoni fellépésekkor is. Meg aztán a vadászatnál töltöttem sok időt. Meg aztán voltam nehéz helyzetben is a vadászatnál. Én ott sem voltam a vadászatnál, de voltak ott olyan jószívű barátok, hogy meglőtték a bérlőt, és azt énám fogták. A vadászbérlőnk volt olyan becsületes – nem halt meg, én meg le lettem tartóztatva –, hogy Rozsnyón a kórházban kijelentette, ott, tanúk előtt, az igazgató előtt, hogy azonnal eresszenek szabadon engem, mert én ott sem voltam azon a vadászatnál. Én attól fogva mint bérlő voltam. Még **Horthy Miklósnak** is felmondtam a vadászterületet, volt

id. Mezei Sándor, a nevezetes „káplár“ (a kép jobb szélén) néprajzi gyűjtés közben figyeli a tréfásverbunk táncosait. Szilice, 1981. • Takács András felvétele

nekünk ezer holdunk Magyarországon – már nem tudom ki, de írták az újságban, hogy minden régi szerződés hatályát veszti. Mondom magamban, próba szerencse, hát, sikerült. Tudod, 1920-ban, mikor meghúzták az új országhatárt, átkerült Magyarországhoz az a terület, ott az Aggtelek feletti rész, aztán hozzácsatolták a Horthy vadaskertjéhez. Ezt sikerült visszaszereznem.

Azt mondd, hogy amint '49-ben megalakult Pozsonyban a Csehszlovákiai Magyarok Kulturális Egyesülete, a Csemadok, Ti itt Szilicén még abban az évben megalakítottátok a Csemadok helyi szervezetet. Azt tudod, hogy a Csemadok tavaly ünnepelte megalakulása 45. évfordulóját?

No, el ne felejtsem megköszönni nektek a kitüntetésemet, mert kitüntettetek arany kitüntetéssel. Most, másodszor, meg dekrétet is adtak, hát, örülök neki, mert szép emlék. Sok azt mondja, hogy hát, így, meg úgy, ne tedd fel. Mondom, én azt nem a kocsmában szereztem, se nem trafikban vettem. Majd felakasztom. Van olyan keretem, már amiben vannak ilyen kitüntetések, dekréték. Vannak a Csemadoktól is, meg mindenünnen, még Magyarból is van. A keretet felakasztom a falra. Nem tudom, ki lesz az utolsó a családomban, az is lássa a munkával szerzett érdemeim. Magyarban is sokat kellett harcolni, hogy le tudjunk menni a vadászterületünkre. Sikerült a határvadászokkal, a határvadász parancsnokkal úgy összejönni egy kis sör meg bor mellett, hogy az ezer holdat használhattuk határátlépési igazolvánnyal. Mostan áll minden, sajnos. Sajnos. Visszanézve a múltra, nem ment könnyen semmi. Nem ment könnyen az EFSZ sem. Nem tudta azt senki, hogy azt eszik-e, vagy isszák. Először el kellett mennem nekem is, de hogyan? Behívtak, mint a katonákat, Kassára, a Bankóra iskolára. Voltunk többen. Utána mehettem volna körerdésznek is... a fenébe... mindenüve. Aztán Herlányban is voltam bírósági iskolán. Mondtam magamban: szél ellen nem lehet pisálni, így aztán beleegyeztem, és vállaltam a feladatot. Volt mit beszélnem a népnek Szilicén, amikor szerveztük az EFSZ-t, mert Szilicén elég gerinces nép volt, még tán máma is az. Ma már sajnálattal kell nézni a valamikor jól működött szövetkezetre. Az nem magától pusztult el, az EFSZ-eket elpusztították egyesek. Itt van a baj. Amíg ezt nem mozgatja senki, hogy lesz-e ennek törvénye, vagy nem lesz, azt már nem tudom.

A jövő erre is meghozza a feleletet. Térjünk vissza a mi témakörünkhöz. A Csemadok itt Szilicén, mikor kezdte a sziliceai szokásokat, hagyományokat összegyűjteni, színpadra állítani, és volt e külső segítség?

Azt nem tudom pontosan megmondani, hogy mikor jöttetek ezt a nótát szedni, táncot szedni. Az asszonyom is benne volt, sokat dalolt. Én benne voltam Pozsonyban a Csemadok széles körű vezetőségében, a Központi Bizottságban. Onnan is volt nekem itt a járásunkban vagy tizenkét község, ahová rendszeresen jártam helyi szervezetet alapítani is, meg utána az évente megrendezett évszázó taggyűlésekre is. Ezt a táncot, a verbunkot az apósom

nagybátyjától, **Vince Kovács Jánostól** tanultam. Ő az apámmal volt egykorú. Ő az 1900-as évek elején nem ment ki Amerikába. Ő, meg még egy páran itthon maradtak. Ő leírta a verbunk verseinek egy részét. Egy kicsit nehezen mentem bele, mert sok volt a vállamon, meg építkeztem is. Aztán, mondom, egye fene, belementem. Hát, ezeket a verseket tőle tanultam. Meg is van még nála, de már sokan átírták, itt nálunk a tanítók is, meg ott Kalocsán úgy rimázkodtak, hogy mondjam el. Nem mondom, mert van itt leírva nálam. Aztán odaadtam nekik. Jaj, fizettek volna azok százegyig, ott, azok a tanítók. Ez így ment.

Emlékszel még arra, amikor néprajzgyűjtő úton itt voltam Nátatok, és szorgalmaztam a tréfás lakodalmi verbunk verseit?

Meg is van még, leírva is. Hát, te írtad, igaz e?

Az első találkozásunk alkalmával az volt a válaszod, hogy „én bizony már nem emlékszem rá, de ha emlékeznék rá, akkor sem tudnám”. Valami sértődés volt Benned. (nevet) A következő alkalommal, amikor jöttem, meg már ömlött belőled. Hogy is volt ez, közben meglátogattad az előbb említett rokonodat, és tőle megtanultad?

A látogatásod után én leírtam a strófákat, utána még másoknál is érdeklődtem, azt is beleírtam, s ahogyan próbálgattuk a színpadi összeállítást – itt is, meg Borzován is – megtanultam, a próbák alatt meg összeszokott a társaság.

Hogy van az a strófa, amelyet Te szerepléseitek közben mindig kacérkodva, derűt előcsalva, rá-rá mutatva a közönség között ülő egy-egy szép fiatal nőszemélyre mondtál el? „Hallod-e te kislány, de elpirultál...”

(folytatja a verset) „...Talán azt szégyelled, hogy már egyszer adtál. / Ne félj, nem mondom meg, csak még egyszer adjál, / Nekem is jó lesz, meg neked sem fáj...” (Nevet a végén).

Ezt ilusztrációként azért mondtam el, mert a lakodalmas tréfás verbunk a gazdag táncmótvumok mellett ilyen tréfákból, tréfás szövegű versekből áll. Te igyekeztél mindig úgy megfogalmazni a szöveget, az adott verset, hogy akit éppen besorozni akarsz a verbunkos katonáid közé, az magára értse?

Úgy van, az illetőre pontosan rá kellett „hogyhívjákol-ni”, rá kellett passzintani. Olyan huszárlábú legény is volt a sorozandók között, ránéztem, mondom, „Jaj, mióta kereslek, egész Gömört bejártam, / De ilyen lócsalábúra még nem találtam, / Jaj, annak a libának, ha elédbe akad, / Mert a szárnyából, egy szál tolú sem marad...” Sok verset tudok, még a muzsikusk cigányokra is volt versem.

Az általatok is felújított tréfás lakodalmi verbunk egy nagyon értékes gyöngyszeme a magyar néphagyomány-kultúrának. Ma már kevés helyen találkozhatunk vele. Szerencsére itt, Gömörben, Szilicén is megmaradt, és

*megmaradt a Bódva folyó völgyében, Bódvavendégin is. Ott **Király Józsi** bácsi a nagy verbunk-káplár.*

Meg a Tisza mentől is mondták egyszer, hogy ott is megvan. A televízióban is hallottam egyszer, de igen keveset, meg igen el volt deformálva a beszéd. Így ment ez, így ment ez végig. Én roppant bírtam az ilyesmiket. Ha megpendült a hegedű, már pezsgett, itt belül pezsgett (mutat a mellére), itt már van valami, már mozgott velem a föld, a talpam meg úgy viszkedett, hogy valamihez hozzá kellett dörgölni. Hiába, arra születni kell.

A korral a tánc, a muzsika szeretete nem veszik el?

Nem, az nem halványul, sőt öröklődik. A fiam, az olyan, mint én. Az unokáim, azok már nem. Igaz, az egyik unoka zenész, az banda között van, de a nagyobb, annak megint csak a vadászat.

Az egyik ezt, a másik azt örökölte. Mikor sikerült végül Szilicén igazából megszervezni a hagyományörző csoportot, amely később olyan hasznos munkát fejtett ki, hogy 1973-ban eljutott Kalocsára, a Duna Menti Népek Nemzetközi Folklorfesztiváljára?

Jóval azelőtt, talán már a hatvanas évek elején. Már előtte többször felléptünk Krasznahorkaváralján a járasi Csemadok-napokon, meg Gombaszögben, az Országos Dal- és Táncünnepeleken.

Ki volt a csoport vezetője, szervezője?

Hát, csak magamnak kellett szervezni, meg a **Várady** tanító néni.

A sok funkciód mellett, előbb említetted, hogy hol a nemzeti bizottság elnöke, hol az földműves szövetkezet elnöke stb. voltál, sőt hosszú évekig a Csemadok országos választmányának is a tagja voltál, hogyan jutott időd ilyesmire is?

Jutott. Most sem félek a rendszertől. Van pénzem, mehetnek, utazgathatnék. A bitangoknak nincs pénzük, kijelentem akárhol, még a konferenciákon is. Aki akar dolgozni, annak van. Szilicén meg lehet élni. Itt lehet marhaállományt, juhállományt stb. tartani. Itt lehet legeltetni, kaszálni, télire szénát gyűjteni, de jobb az ingyenpénzt felszedni. Hát ez borzasztó, ez az élet, ami most itt törvény van. Derék emberek, beleértem a cigányokat is, de vannak parasztnak fiai is, csak várják azt az 1 200 koronát, vagy mennyi pénzt kapnak. Van itt lehetőség, most itt volt a borókaszedés, hát abból is kerestek, kereshettek naponta 3–400 koronát. Alma mindenütt, vagy 1 500–2 000 fa volt szanaszét a határban, a mezőben, az erdőben. Nem mesze van ide a kenderföld, az is tele volt. Hát, ott ment tönkre, pedig szedhette boldog, boldogtalan a sok gyümölcsöt. Méghogy szedte? Összetörte a fáját, az fajt nekem.

Aki lopva szedi a gyümölcsöt...

...nem kellett lopni, csak vadul mentek neki...

...aki gazdátlanul szedi a gyümölcsöt, az nem kíméli a fáját, az csak a termést látja, amelyet vinni szándékozik.

Igazad van, az csak azt látja, hogy most sikerüljön. Nekem azért kedves, mert a nagyapámtól, nagyanyámtól örököltem a szeretetét. Két kis kenderföld volt, itt lejjebb, meg a gazdasági udvar, az már nagyobb volt, azt én mind végigültettem fával. Mikor hazajöttem Jabloncáról, mert ott voltam szolgagyerek, akkor fogtam neki a gyümölcsfák ültetéséhez. Jablonca nagyon gazdag község volt gyümölcsből. A gazdámnak vagontételre termett, én meg megszerettem. Itthon, amikor már funkcióban voltam, a falunál is, meg az egyháznál is, akkor már azokat a területeket is végigülttettem. EFSZ-elnökként, meg bíróként csemetekertet alapítottam. A feleségem vagy hat évig dolgozott benne, éltesebb asszonyok voltak a kezelői, volt munkahely, volt munkájuk. Most az is elpusztult, az sincs.

Visszatérve Kalocsára, ahol együtt voltunk (illetve én is, mint konferenciára meghívott zsűritag/szakember jelen voltam az ünnepségen, így nem a csoporttal, hanem egy másik társasággal végeztem a dolgom). Kérlek, emlékeidről mondd el valamit, mert az nagyon nagy rendezvény volt, vagy 15 külföldi országot képviselő csoport mellett – melyek között ott voltak ti is, meg a szepességi Finticét és Parhót képviselő szlovák csoportok is – legalább húsz hazai, az ország minden táját megjelenítő csoport is szerepelt. Hogyan éreztétek ott magatokat?

Igen, voltak németek is, meg voltak Kassa vidékéről szlovákok is, meg sok csoport másünnen. A legszebb élményem? Mit mondjak? Ott minden, minden nagyon szép volt. Ott minden jó volt. Mikor mentünk végig az utcán, mi, sziliceiek azt daloltuk, hogy „*Kalocsai bíró, levelet kapott...*”, meg hogy „*Kalocsai bíró háza, de magos, / Rajta három ablak zsalugátiros, / Negyediken néz ki maga a bíró, / Jertek fiúk, itt van már a behívó.*” Az a sok taps, az utca két oldaláról, fényképeztek, meg kiabálva biztattak! Ottan kaptunk még költőpénzt is. Itthon meg **Hromada**, a járási mezőgazdasági titkár adott a járási Csemadok-nak 15 000 koronát, ezzel járult hozzá a buszkielutazáshoz, meg a zenészek honoráriumának fizetéséhez. A falu, meg az egész járás nagyon örült a sikerünknek.

A kalocsai vendégszereplésre a szilicei és borzovai egyesített Árvalányhaj Folklorcsoport utazott?

Igen, voltunk egy egész autóbusszal. Meg még, igenis, szorosán. Jöttek volna még innen, Szilicéről is, de még a feleségem sem tudott jönni. Onnan meg, Borzováról, erővel hozták a karszéket, mert már üléshegy nem volt, és éppen a lábamhoz tették. Tegyétek el innen, mondom nekik, mert, ha összetörök a lábam, nem tudok táncolni, akkor itt hagylak benneteket. Úgy, hogy **Szőllős Sanyi**, a Csemadok rozsnói járási titkára, aki az utazás vezetője volt, lépett közbe. Sokan jöttek volna kísérők Szilicéről is, meg Borzováról is. A kis unokám, meg talán **Várady Laci**, a *Népes* valamikori táncosának a fia voltak a tartalék táncosok.

Tehát voltak szereplők, kísérők és szurkoló tartalékok?

Igen, de jöttek volna még egy buszra valóan. Innen, Szilicéről a szereplőkön felül csak az a két gyerek volt. Nem fértek többen. Mondtam a feleségemnek: Lőcsén Te is voltál, ott szereplőként kellett jönnöd, beálltal a menyünk helyébe, mert az, az anyja hirtelen halála miatt, nem jöhetett. Kalocsán még jót fürödtünk, kivittek a Szeliditőhöz. Jó nagy víz. Jó bort, jó szilvóriumot ittunk.

A város vezetése fogadta a csoportot?

Olyan jól fogadott a polgármesteri iroda, hogy attól jobban nem lehet. Megköszönte, hogy eljöttünk. Aznap este volt az Érsek-kertben a nagyszínpadon a gálafellépésünk. Mikor annak vége lett – nagyon nagy sikere lett a táncunknak, úgy tapsolt a közönség, hogy no –, hát mi még elmentünk abba a kerti vendéglőbe is, meg másba is, dalolni. Az utolsóban nem sokan voltak, vagy hatan, de jöttek a rendőrök, azok mind felálltak és elmentek. Mi ott maradtunk. Az érkezésük előtt éppen bort hozattunk. A rendőrök is előtünk mentek kifelé, megkérdeztem őket, hogy maradhatunk-e még meginni a borunkat. Reggelig itt lehetnek, mi azért jöttünk, hogy maguk, fesztiválvendégek zavartalanul mulathassanak. Megérdemlik. Hát igen, jó élményem, élményünk volt. Mindenütt, ahol felléptünk, jó volt, de olyan nem volt, mint ottan, azt nem tudta senki „hogyhívjákolni”, überelni, utánozni Kalocsát. Jó volt, mindenütt jó volt.

Jól gondolom, a közös együttesnek ez volt a legjelentősebb fellépése, vagy még itthon is jártatok közös szereplésekre?

Mindenütt közösen jártunk. Mindenütt. No, hol is van, te jobban tudod, Zselíz hol is van? Ott is nagyon szívesen fogadtatok. Ott, az országos népművészeti magyar fesztiválon. Az volt az egyik legszebb nekem, hogy a színpad mellett voltak azok a nagy öreg fák. Mikor eskedtettem a katonáimat, úgy, ott van benne a versben, hogy „*Az erdőben, a mezőben, van egy nagy fa, / Abban a nagy fában egy nagy, nagy odú, / Abban a nagy odúban, egy nagy, nagy madár, / Ugyan az a madár, vájja ki a szemetek világát, / Ha káplárodnak szavát nem fogadod*”. Rámutattam a nagy fára. Volt is, akkor ott, nagy taps!

Sándor bátyám én még visszatérnék a zselízi szereplésekre, akkor még együtt volt a két falu csapata?

Együtt, Borzovával együtt voltunk Zselízen is szerepelni. Még egy szép élmény Kalocsáról. Mi, a felvonulásokkor – mert a csoportok részére többször volt viseletes felvonulás rendezve –, mindig nótázva, dalolva mentünk. Az út mellett volt egy börtön, nők voltak benne, csak az ablakai néztek az utcára. Mikor mi arra mentünk, mindig integettek, tapsoltak nekünk. Kiskunfélegyházán is voltunk, **Petőfi Sándor** szülőházában, meg a múzeumban. Amikor Kalocsáról jöttünk haza, akkor álltunk meg ott.

Tehát egy-egy fellépések alkalmával nem csak Ti szerepeltetek, nem csak Ti szórakoztattátok a közönséget, hanem a fogadó fél is a kedvetekbe járt?

Igen, igen, vittek ide is, oda is. Az is szép volt. A csoportban voltak egyesek, akik szaladtak „városnézésre”, de mi, Lajossal, ő olyan idős volt, mint én, mi ottmaradtunk, még bele is írtunk egy nagy könyvbe egy kis köszöntőt a felvidéki magyarok nevében. Én írtam bele, Lajos meg aláírta. A felügyelő nénike türelmesen ott maradt velünk. Adtunk neki egy tizest, mert ő még egyszer végigvezetett a szobákon, és sokat beszélt Petőfiről meg a családjáról. Őrség őrizte a házat. Ott volt az édesapjának a nádfedeles háza is. Petőfi egy üvegszekrényben volt kiállítva. Huszármegte meg csizma volt rajta. Viaszból lehetett „kihogyhívjakolva”. Szép élmények voltak.

Úgy tartottak benneteket, mint az igazi vendégeket szokás, mint olyan vendégcsoportot, amely nagyon szép műsort mutatott be?

Igen, úgy. Mi a fesztivál első díját hoztuk el. Gyönyörű herendi porcellán tárgyak voltak. Ott van Rozsnyón, a Csevadok járási titkárságán a vitrinben kirakva, hogy lássa mindenki. A járási mezőgazdasági osztály elnöke – talán ismered is –, ő sokat volt itt nálam, nagy vadász volt.

Sándor bátyám, mikor ezek a nagy szereplések voltak, tudom, hogy Te komoly funkciókat töltöttél be a faluban, meg a járáson is, aztán valahogy a hetvenes évek elején ez megszakadt. Megkérdeztem, hogy mit csinálsz, mit is csináltál akkoriban, azt mondtad, hogy a Sajó folyó felügyelője vagyok. Ez mit jelent?

Folyamőr voltam.

Mit kellett csinálnod?

Volt egy 15–20 emberből álló csoportom. Őrködnünk kellett, elsősorban, hogy a vizet meg ne fertőzzék. Bennünk a halászok is megbíztak. Rendszeresen mintát kellett venni a vízből a laboratórium részére. Felügyelni, hogy a víz át ne szakítsa a gátat, mert az nagy kárt okozhatna a mezőgazdaságnak, és a kárt a vízgazdaságnak kellett volna fizetnie. Előtte itt nagy árvíz volt, olyan nagy víz, hogy a Sajó kint volt Gombaszögön, egészen le Pelsőcnek, olyan nagy víz volt. Gombaszögön a híd tetején ment a víz, meg Vígtelkén is. Bizony.

Akkor azt mondtad nekem, no, fiam, most én vagyok a Sajónak az óra. Reggel Szilicéről ide leballagok, megnézem, és ha lefelé folyik, akkor rendben, mehetek haza, ha felfelé folyik akkor meg riasztom az egész vidéket, hogy emberek, szaladjatok, mert jön a Sajó vissza. Így volt?

Így, így, hát én mindig mondtam bele valamit, mert úgy egész a világ, ha mindenféle ember van benne. Itt is, most is, hová még, ha megyek az orvoshoz. Mondom, ahol nem „búsúlnak”. Jól teszed, azt mondja. Hát te, honnan jössz? A kocsmából, mondom. Hát te még leballagsz? Mondja ő, nekem már nincs senkim, aki leballagjon. Gyere Te is,

mondom. Hé, te a bolondját járatod velem, láthatod, hogy már járni sem tudok. No, hát így beszélgetek én az ismerősökkel. Tudod, én meg is bolondulhattam volna, amennyi bajon én átmentem, mióta élek.

Szóval, az a jókedv, amely jókedvet a szülőktől, a dédszülőktől örököltél, az sok mindenben átvezetett?

Bizony, bizony. Én mondom, ha Jabloncán járnál, nyugodtan bemehetnél a **Kovács Sándor** utódjához véleményt kérni rólam. Mikor ott szolgáltam, engem ismert az egész falu. De már ki vannak azok is halva. De még van neki utódja, meg egy lány unokája, azokat megkérdezhetnéd, hogy milyen véleményt mond rólam. Engem úgy tartottak, mint saját gyermeküket, engem ők ki nem tagadtak egy stampedliből se, soha.

Veled kapcsolatban szívesen meghallgatom más véleményét is, de rövid életem alatt – 1952-ben ismertelek meg –, már többször meggyőződhettem róla, hogy Mezei Sándor bácsi mindig talált időt, hogy a szakembereknek, a néprajzgyűjtőknek rendelkezésükre álljon. Csak egy pár nevet említek, volt ki velem jött, volt ki egyedül: Ág Tibor, Hemerka Olga, Martin György és a fiatalabbak: Quittner Jancsi, Kamarás Imre, Sárszögi Csilla, Tóbisz Ferenc, meg még többen Budapestről. Kik voltak azok a gyűjtők, akinek, akinek szívesen énekelteél, táncoltál – mert Te nemcsak táncosként, hanem énekesként is sok-sok értéket tovább adtál. Miket énekelteél nekik?

A jóisten tudja már azokat a szilicei nótákat. No, igyunk egy cseppet, hátha jobban forogna az emlékezet. Hát, „Szilicére két úton kell bemenni, / De szeretnék a rózsámmal beszélni. / Télen, nyáron virágozik az ablaka, / Jaj, de sokat bekopogtattam rajta.”

Tudod-e a számát, hány nótát, népdalt énekelteél a gyűjtők kérésére?

Ki tudja már azt!? Sokat. Ha éjjel nem tudok aludni, sorban jutnak eszembe a dalok, oszt csak mozgolódom. Az asszonyoknak meg jó füle van. Mit csinálsz? Mondom, megcsúszott a dunna rólam. Bennem van a ritmus. Megmozdul a lábam, ha valami zene van. Hát mit csináljak, ilyen természetű vagyok. A feleségem is ilyen természetű, ő is szeret dalolni, táncolni.

Az előbbi kérdésedre, hogy ki hagyott már itt bennünket: a kassai Hemerka Olga néni, ő sokat járt hozzátok, amikor a lakodalmi műsorokat állítottátok színpadra, a budapesti Martin György táncgyűjtő barátunk, ő nagyon fiatalon, 53 éves korában hagyott itt bennünket. Emlékszel, amikor 1968-ban Gombaszögön szerepeltetek, ott a Quittner és az én segítségével a színpadon is, meg külön a színpad mellett is, lefilmezett benneteket? Ezt tettük veletek Kalocsán is, lefilmeztük az egész műsorokat a színpadi előadás közben, aztán külön-külön az egyes táncokat a parkban.

Hát, igen. Sokat kellett próbálni, sokszor már untam, de hát voltak, akik nem jól dobbantottak, úgy ment, mint a katonaságnál: egy az egészért, egyért az egész, addig csináltuk, amíg jól nem ment.

Egy-egy jelentősebb kirándulás, fellépés után, mint például a kalocsai, az iglói, a zselízi, stb. hazajövetelkor a falu népe hogyan fogadott benneteket?

Annyit kérdeztek, hogy alig győztünk felelni. Hol voltak? Mit csináltak? Sikeretek volt-e? A Csemadok-taggyűlésen is elő kellett adni, be kellett számolni mindenről. Sokan mondták, kár, hogy engem nem vittetek magatokkal. Meg sok minden volt. Akkor 180 tagja volt itt a Csemadoknak. Egy nagycsalád voltunk. Az én családom is benne volt, benne volt az egész falu.

Ág Tibor szeretett idejárni dalokat gyűjteni?

M. Sándorné: Nagyon szeretett. 1968-ban a „*Ki mit tud*”-on is itt volt. Temérdek nép volt akkor a már elbontott öreg kultúrházban. Innen, Kecsről, Borzováról, meg mindenünnen. Itten a fiataltságot jobban meg lehetett fogni, ha mentek ezek a próbák. Tetszik tudni, a mai fiatal könnyen itthagya a falut is.

Szilicéről már nagyon sok dal ismert, sokat tud belőlük?

Mezei Sándorné: Mind ismerem, amiket innen gyűjtöttek. Még kettesben is daloltam egy asszonnyal, de ő már beteg.

A táncok nagy része is már ismert, és ez a jó, mert így a fiatalok vihetik tovább?

Kalocsán jó volt, ott már voltak velünk fiatalok is, akik már itthon megtanulták a táncokat. Volt szlovák csoport a Kárpátok alól is. Azoknak volt sarkantyújuk, és ideadták. Az is jó, mikor a táncban pengeti az ember. Ott a cigány is jól húzta.

A sziliceiek tánc közben viseltek sarkantyút?

Azelőtt igen, a mi időnkben már nem. Előttünk voltak, akik sarkantyúval táncoltak. Előfordult. Még jómagamnak is volt, de aztán az itt kiment a szokásból. Pedig az jó, szép, ha összeveri az ember, mert tánc közben nótára kell verni a sarkantyút, úgy, mint a cimbalmot.

Sándor bátyám, hány éve vagy nyugdíjban?

Hatvan éves koromtól, tehát 1970-től.

Hatvan éves korodban mindjárt nyugdíjba mentél, és utána még törődöttél a csoporttal, ezzel a táncos, dalos kultúrával?

Persze, meg még utána voltam a „vízgazdaságnál” egészen 1980-ig, de amikor jött az a rendelet, hogy a nyugdíjasok nem dolgozhatnak, vagy nyugdíj, vagy kereset, én leléptem.

Mint nyugdíjas jelen vagy a falu társadalmi életében?

Hát, mit mondjak, nincsen semmi olyan szervezet, ahol az ilyen idős ember megjelenhetne a fiatalok között. Most a papunk meg a felesége mozgatja a fiataltságot, azt hallom, de hát én már öreg vagyok. A Csemadok most nem működik. Azelőtt, ha gyűlés volt, mindenütt ott voltam, meg a szervezeteknek tagja voltam, meg azok is, akik ott voltak azokban a másik szervezetekben, azok is mind tagjai voltak a Csemadoknak is. Én is mindenütt ott voltam. A társadalmi munkából, a közösen végzett kaszálásból, szénatakarásból, az új kultúrház építéséből, mindenből kivettem a részem. Szervezni az éneklőcsoportot, a táncosokat megszólítás nélkül segitettem, mindenütt, ahol csak tudtam, ahol tömeg volt, én is ott voltam. Nem is volt ez olyan nagy baj!

Nem akarjátok újra megszervezni a Csemadokot, újra összehozni a csoportot?

Van rá igény, menne is. A feleségem is szorgalmazta. Mentek ketten-ketten összefogva, összeszedni a tagbélyeget, beszélgetni a volt csoport újra szervezéséről.

Abból a Kalocsát is megjárt Szilice-Borzova-i „Árvalányhaj” nevű közös csoportból a borzovaiak még mindig léteznek, még mindig járnak szerepelni, Ti pedig elhallgattatok?

Mezei Sándor és a felesége közösen: Igen, ők most szombaton voltak itt is szerepelni. Azt meg merem mondani, hogy ott jobban megy, ott most jobban törődnek a kultúrával, mint itt. Itt ugye, nem azt mondom, hogy általában, de egyeseket mindig igen kellett kérni, mert, ugye, a férfi jó táncos volt, a felesége meg már szegyenkezett jönni, mert ő nem... Táncolni is tudni kell, a nőnek is, ugye, s ha az asszony nem jött, nem jött a férje sem. Pedig, voltak még vagy hárman, akiket szerettem volna beszervezni a verbunkba. A feleség nyüzsgélkedett, a férfiak meg nélkülük nem jöttek.

Úgy hallom, hogy most új tanítónője van a falunak, Csunyocska Ildi néni Rozsnyóról. Ő a rozsnyói Búzavirág néptáncgyűttes vezetője. Hallottál róla?

Annyit, amennyit most mondtál.

Mezei Sándorné: Tessék elhinni, még csak nem is ismerem. Ő itt a mi tanítónk?

Igen, mostanában került ide. Ő Rozsnyón a kulturális élet egyik főszervezője. Kérjétek meg őt, hogy szedje össze megint a lakodalmast!?

Merem mondani, hogy megkérjük. Ott van két unokám, aztán három lány is, ezek benne volnának mindjárt. Ők örültek a tánciskolának is, mentek szívesen, mert bennük van a vér. Itt nincs iskola sem, itt csak cigánygyerekek járnak most, itt nem sok paraszt gyerek jár. Az mind Pelsőcre, Berzétére vagy Rozsnyóra jár. Itt csak a kicsinyek vannak, az óvodások.

Kisiskola azért van?

Az van.

Mint Csemadok KB tag, ezen a vonalon mi mindent végeztél itt a környéken?

Lent, a Sajó-völgyön több helyen voltam évváró gyűléseken. Aztán csépléskor voltam gépellénőr is, EFSZ-évvárókra jártam, de közben mindenütt a Csemadokot is szerveztem.

Tehát minden munkádat összekötötte a Csemadok szervezésével?

Mindig. Mindig sikerült összekapcsolni. Vigtelke egy egészen kis község, de még ott is szépen ment a Csemadokban a munka. Többet vártam Berzététől, mert ott volt **Labancz Pista**. Én nem tudom miért – Labancz magával hordja a nevét –, nem sokat segített. Pedig ő is ott volt a központi bizottságban, voltunk ott sokan.

Igen, ő is KB tag volt. Ő szépen tudott beszélni, Te pedig értelmesen?

Ő papnak tanult. Innen átellenből került az édesanyja feleségnek Berzétére.

Amikor hazajöttél egy-egy KB-ülésről, utána jártad a falvakat elmondani, hogy mi volt ott?

Igen, persze. Mindent elmondtam, hogy mi van, hogy van. Azt kellett ismertetni, hogy milyen határozatokat hoztunk meg, hogy mihez tartsuk magunkat. Aztán szervezni a magyarságot, mert volt még itt olyan, aki még nem állt közénk. Itt volt **Szabó Laci**, aki most elment Nagymegyerre a lányához, ő szlováknak „hogyhijákozta” magát, mert az anyja az volt. Ő erősködött a szlovák iskola mellett. No, hát, egye meg a fene, jutott a népből az is, nem voltam ellene. Ahány nyelvet tud az ember, hát annyi. Ő meg is szűnt aktívnak lenni a Csemadokban, de én bebélyegeztem őket. Kifizettem helyettük a nótából, mert itt szokás volt a hangszóróban nótát küldeni, ha valaki megrendelte és kifizette. Kifizettem neki is, meg **Labancz Lacinak** és **Hajdúnak** is. Adjátok csak ide a Csemadok-könyveteket, aztán beragasztottam nekik a bélyeget, le is pecsételtem.

Ilona néni, emlékszik még a fonóban énekelt dalokra?

Mezei Sándorné: Én bizony mindent daloltam, de már nincs olyan hangom.

Az nagy baj, majd megkeressük a konyha sarkában!?

„Szilicei nagytoronyban, de csuhajla, / Kilencet ütött az óra, de csuhajla, / Nem ütött az nekem jóra, / Áll a babám kézfogója, de csuhajla.” Aztán „Eresz alatt fészket rak a csóka, / Barna legény tanított a csókra. / Tüzes csókját, jaj de sokat vissza, vissza, kérte, / A szívemet, a lelkemet adtam neki oda érte.”

A karikázóban nagyon kedves daluk volt a Kovács pengeti a vasat... Hogy van az?

„Kovács pengeti a vasat, sűrűen kocogtatja, / Szeretőmet a faluban, más legény csalogatja. / Ne csalogasd

a szeretőmet, azt a kutya betyár mindenedet. / Sej, nem érdemes leány szívét, legényért szomorítani.”

Igaza van. Sándor bátyám, közben eszedbe jutott-e a vasváriak a dallama, a „Sárga szöveget veretek a csizmába...”?

No, még egyet dalolok, igaz, ez legénynóta. „Édesanyám, csak az a kérésem, / Ezt a kislányt keresse meg nekem. / Ez a kislány legyen az én jegyesem, / Meghalok, ha nem lesz feleségem.”

Sándor bátyám, érzed-e, hogy azért a sokért, amit Te adtál a társadalomnak, a Csemadokon keresztül a magyarságnak, a Csemadok valamilyen módon jutalmazott, elismerte a munkádat, elismert Tégedet?

Én köszönettel fogadtam és fogadok minden elismerést, amit kaptam. Ettől a kitüntetéstől, amit most kaptam, nekem a Csemadok központja nem tudott volna nagyobb fizetést adni.

Mi az, amivel fizetett?

Nekem a Csemadok mindenért megfizetett. Itt van ez az érem, minden benne van, ezzel minden meg lett fizetve. Nem tartozik a Csemadok nekem, én tartozok mindig azzal, hogy még szeretnék nevelni embereket bele, ha még bírnék, ha valaki segítene. Most jött ide egy fiatal tiszteletes úr, ő mondta, hogy bemehetek hozzá beszélgetni, de még nem került rá sor. Akkor megyek be hozzá, amikor már újra szerveződünk. Igaz, addig van egy kis fáradság. Sokkal kell beszélgetni, mert itt volna anyag, vannak emberek, csak pásztor kell.

Bízunk benne, hogy sikerül pásztor is keríteni. Azt szeretném elmondani Mezei Sándor nyolcvanötödik születésnapja alkalmából, mint a Csemadok alapító tagját, mint a magyar kultúra nagyon értékes, önzetlen munkását a Csemadok Központi Bizottsága Arany Emlékplakettel tüntette ki. Kedves Sándor bátyám én is gratulálok hozzá, és kívánom, hogy még hosszú ideig egészségben, boldogan viseld, és járjuk el közösen még sokszor a vasvári tréfás verbunkot, mert tudod, főleg a nevedhez fűződik Gömörben annak újra élesztése.

Köszönöm. Én is kívánom a Csemadok minden tagjának Pozsonyban, a központban, meg az egész országban azoknak, akik hozzá csatlakoztak, hogy erőben és egészségben nagyon soká szervezzék és ápolják a magyar kultúrát.

Aki munkával érdemelte ki a kitüntetést, az viselje is bátran, legyen rá büszke. Te is így gondold?

Így. Én szeretek minden békeszerető népet meg nemzetséget, de ha nem jó ember, nem jó, ha magyar se. Igaz-e, hogy mondjam, ha az anyanyelvét nem kíméli, meg nem ápolja, én az olyan embereket nem szeretem. A búzában is van konkoly, a faluban is volt ilyen is, meg olyan is.

Szilice, 1995. április 26.

(Beszélgetett: *Takács András*)